

ביאורים

האדם הוא זה שעומד במרכז הבריאה. הבריאה מלאה אמנם ביצורים שונים, בבעלי חיים, בצמחים ובעצמים דוממים, אולם אין ספק שבמרכז הכל עומד האדם. כל הבריאה שמסביב לאדם נבראה כדי להצטרף אליו, והוא זה שיכול לקבל תפקיד שמתוכו הוא יקדם את העולם אל עבר המטרה שאותה הציב לו הבורא.

מכיוון שתפקידו של העולם הוא לגלות בתוכו את החיים הרוחניים, ברור שמי שיעשה את המלאכה הזו, מי שיקדם את העולם לכך, יהיה אדם שנפשו נפש אלוהית. דווקא אז יכול האדם, ואיתו העולם, להיות דבוק באמת ולקדם את כל המציאות אליה.

לכן, מובן מדוע דווקא עם ישראל שיודע איך לקחת את כל הכוחות ואת כל יצורי העולם, ולהשתמש בהם על פי טבעם האמיתי רק לטוב ולישר, הוא זה שיעמוד במרכז, אליו יוכלו להצטרף רק אלה שיתגיירו ויזכו להיות חלק מעם ישראל.

חשוב לשים לב שהבנה זו יוצרת לעיתים תחושת אי נוחות אצל היהודי. הוא שואל את עצמו - "מדוע אני מתיימר לזלזל באומות העולם ושם את עצמי ואת עמי במרכז, האם זו אינה גזענות פסולה או התרברבות יתר?"

התשובה לכך תלויה בנקודת המוצא. נקודת המוצא של המהר"ל אינה רצון להשתרר או להתרברב ולהראות כמה ישראל 'טובים' וכמה הגויים 'גרועים'. הוא עוסק כאן בהגדרת התפקיד ובהבנתו. הקב"ה ברא את עם ישראל עם נשמה גדולה יותר ועם כישורים גדולים יותר מאת הגויים, ולכן כמו שמפקד בצבא חייב להכיר את מקומו האמיתי ולהבין את תפקידו, ואסור לו להשוות את עצמו לחייליו, כך אדם מישראל צריך להכיר את מקומו האמיתי, ומתוך כך להבין את גודל האחריות הרובצת על כתפיו, להבין שהוא חלק מהעם המופקד על קיום העולם ועל הובלתו של כל העולם על שלל יצוריו, ולעשות את תפקידו בשלמות ומתוך שמחה.

הרחבות

• ישראל ואומות העולם

אתם קרויים אדם ואין עובדי כוכבים ומזלות קרויים אדם. האם מדברי המהר"ל אפשר לשמוע זלזול כלפי הגויים? המהר"ל מסביר שהשם 'אדם' ניתן למי שיש בו מעלה אלוהית. שורש ההבדל הזה שבין הגויים לישראל הוא בתפקיד השונה שיש לכל אחד מהם. כפי שכתב המהר"ל במקום אחר ביחס לעם ישראל: "בשביל זאת הבריאה נברא הכול... בשביל 'ראשית' ברא שמים וארץ, והם ישראל" (נצח ישראל י, ועיין עוד רש"י בראשית א, א' בראשית ברא'). אם כן, גם האומות נבראו בשביל ישראל, כדי להיות עזר למימוש ייעודם של ישראל. הרב קוק מבאר כי עזרת האומות לישראל מתבטאת בתרומתם לפיתוח העולם החומרי. אולם פיתוח החומריות צריך להיות מתוך קשר חזק עם עם ישראל (עיין אורות עמ' קנב, אות ב): ישראל נקראו בלשון הכוזרי: "הלב באברים" [ב, לן]. לב הוא אמנם מרכז החיים אולם הוא אינו מתפקד אלא בתוך הגוף. תפקידו של עם ישראל הוא להזרים חיים לעמים שמפתחים את העולם, לכוון את העשייה שלהם לקדושה, ואילו מעשי הגויים מייפים ומשכללים את הצורה בה הקדושה מופיעה. בזכות הקשר והינהגות ההדדית שבין ישראל לאומות - ילמדו כל העמים להאמין בה' (עיין עין איה שבת ב, ז).

• בין גזענות ללאומיות

כאשר נתגיר. כפי שאפשר לראות כאן, היחס המיוחד שהתורה נותנת לעם ישראל אינו על רקע גזעני, אלא על רקע לאומי. על כן כשגוי משנה את הלאום שלו ומצטרף לעם ישראל, אנו מתייחסים אליו כמו אל כל יהודי אחר, אף על פי שהגזע שלו לא השתנה כמובן.

שאלות לדין

לפי דברי המהר"ל, איזה יתרון יש לשאר האומות על בעלי החיים, הרי גם לאלה וגם לאלה אין נפש אלוהית?

מדוע בכל זאת 'קשים גרים לישראל', הרי הם מגיעים עם רצון טוב ומוכנים להיות יהודים לכל דבר?

אמנם בגמרא (ע"ז) לא אמרו רק שהם לא רצו לקבלה'. והפנה בזה, פי אין ראוי להם התורה והמצוות, שהם הפעולות והמעשים האלהיים, שאין נפשם מוכן לזה, פי אם ישאל מצד נפשם האלהית. ומפני זה ראוי להם הפעולות האלהיות והם מצוות התורה.

והוא עצמו מה שאמרו זכרונם לברכה (יבמות סא, א): אתם קרויים אדם ואין עובדי כוכבים ומזלות קרויים אדם*. באור ענין זה, שההבדל המיוחד אשר בין האדם ובין שאר בעלי חיים, מה שהאדם יש לו נפש אלהית. והנה אותם אשר יש להם נפש אלהית, הם מוכנים לדברים אלהיים, כמו הנבואה ורוח הקדש. ודבר זה לא תמצא רק בעם אשר בחר בו השם יתברך. לכן הם קרויים אדם בפרט בשלמות, במה שיש בהם כל אשר ראוי להיות לאדם, שנקרא אדם בפרט, מפני שיש בו מעלה אלהית ואינו טבעי. ולפיכך אתם קרויים אדם. ומפני זה, המצוות שהם הפעולות האלהיות, מתיחסות בפרט לישראל בשלמות, כאשר יתבאר עוד.

ואל יקשה, אם כן הגר איך אפשר שיהיה מקבל התורה, כאשר יש לו תכונה נפשית שאינה טובה? אין זה קשיא כלל. כי מאחר שבא להתגיר, הנה יש לו תכונה ישראלית. וכאשר נתגיר, נעשה טפל לאמה הישראלית, והרי הוא כמוה. ועם כל זה אמרו (יבמות מז, א): קשים גרים לישראל כמו ספחת. פי הספחת מזגו אינו טוב, ומקלקל הבשר שיש לו מזג טוב.

ואל יקשה, הרי נמצא פי ישראל, היו העם הנבחר עם התכונה הטובה שהיתה להם, היו להוסיף ביותר אחר עבודה זרה מכל האמות. פי דבר זה יתבאר עוד באריכות בפרקים הבאים.

[תכונת נפש האומות לא מתאימה לתורה]

ישראל במעלה אדם - מוכנים לדברים אלוהיים

לגר יש מעלת ישראל

מדוע ישראל להוסיף אחר עז?

המדרש באר שמהות האומות מתנגדת לתורה, אך בגמרא נאמר רק שלא רצו לקבלה. כוונתם לומר שאין התורה והמצוות, היינו המעשים האלוהיים, מתאימים להם לפי מהותם הלאומית, רק לישראל, מצד נפשם האלוהית, מתאימים התורה והמצוות.

זוהי גם כוונת חז"ל במה שאמרו: אתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם. כוונתם לומר שההבדל בין אדם לשאר בעלי חיים הוא בכך שלאדם יש נפש אלוהית. מי שיש לו נפש אלוהית הוא גם בעל הכנה מתאימה לדברים אלוהיים כמו הנבואה ורוח הקודש, ודבר זה לא נמצא רק בעם אשר בחר בו ה' יתברך. לכן הם קרויים אדם, היינו תואר "אדם" נמצא בהם במיוחד באופן שלם, כי בהם נמצא כל מה שראוי שימצא באדם. האדם נקרא בשם זה, מפני מעלתו הרוחנית ושאינו חומרי, לכן: "אתם קרויים אדם". משום כך המצוות שהן הפעולות האלוהיות, מתיחסות בפרט לישראל באופן השלם, וכמו שיתבאר עוד בפרקים הבאים.

אם תשאל, לפי האמור, איך יוכל הגר - אשר תכונת נפשו אינה טובה ואינה מתאימה לתורה - לקבל את התורה? אין זו שאלה כלל. כי העובדה שהוא בא להתגיר מעידה שיש לו תכונה ישראלית. בשעה שמתגיר הוא מתחבר אל האומה הישראלית ונעשה כמוה. עם כל זה אמרו חז"ל: קשים גרים לישראל כספחת.² כי הספחת, שהוא גידול שנוסף באדם, הוא דבר שאינו טוב ומקלקל את בשר האדם שהוא בעל מזג טוב.

ואל תשאל, כיצד יתכן שעם ישראל, שהוא העם הנבחר, בעל התכונות האלוהיות הטובות שהיו בהם, היו להוסיף אחר עבודה זרה יותר משאר האומות. כי דבר זה יתבאר באריכות בפרקים הבאים.